

Una temporada als carrers de Mèxic D.F.

Carles Guerra

Mai he estat a Mèxic. Però conec el treball d'alguns artistes mexicans com Gustavo Artigas, Teresa Margolles, Gabriel Orozco o fins i tot un fotògraf com Enrique Metinides. També conec el treball d'alguns mexicans d'adopció, Santiago Sierra, Melanie Smith o Francis Aylis. Tots ells han fet de Mèxic un tema escampat globalment. Més que el detall del treball m'ha fascinat la circulació que ha tingut. També he de dir que conec el treball d'Iñaki Bonillas i no veig que hagi girat tant com els altres. La seva càrrega icònica respecte de la mexicanitat no és ni de bon tros la que els altres ostenten.

Jo, que no he posat un peu a Mèxic D.F., sé que és una ciutat inabastable, contaminada, genuïna i plena de vida, on la modernitat entra i surt com de casa seva. Quan he vist el treball d'Antoni Abad sobre el col·lectiu de taxistes de D. F. o el de Jordi Mitjà sobre les economies subalternes de la mateixa ciutat he tingut la sensació semblant a una immersió total en l'atmosfera de la ciutat i el soroll dels seus carrers. Em fan sentir que participo del ritme de Mèxic sense sortir de Barcelona. Tots els que he citat fins ara han aconseguit transportar uns trets immaterials propis d'aquesta megalòpolis. En el seu cas, l'obra funciona com un objecte que captura les qualitats imprecises, intangibles i etèries de la cultura del carrer, després les arrossega i les descarrega a altres llocs del món. Malgrat la pol·lució que la caracteritza, Mèxic D. F. és com una reserva natural. La ciutat representa un escenari de creativitat desbordant i anònima, a l'abast d'artistes que han aterrat allí com si es tractés d'una Grenouillère postmoderna.

Amb les seves obres més recents Jordi Mitjà ha posat de relleu el caràcter inconscient d'aquesta producció que emana del carrer. Un vídeo com "Quemadores de sueños, economías y ritmos" (2002) recreava un muntatge sonor tot lligant diferents punts de venda de cds pirates. Tot i que cadascun d'aquests venedors emet un so diferent i contribueix a una polifonia dispersa, el vídeo restitueix la fluïdesa narrativa, com si en passar d'un lloc a un altre és completés una frase latent i que calgués desxifrar entre els esdeveniments del carrer. Allò mateix que li va passar a Michel de Certeau quan a finals dels anys 60 el govern francès li va encarregar un informe sobre l'estat de la cultura a França. De Certeau va descobrir que els vianants formen part i són protagonistes d'una escriptura que ells mateixos no poden descodificar. En la mesura que participen no gaudeixen de la distància suficient per "llegir" allò que constantment escriuen amb les seves passes, d'aquí cap allà. Una paradoxa que s'arrossegarà com a principi d'inspiració estètica, i que a la pràctica es traduirà com una equació que diu que allò que dintre del sistema de signes de la vida quotidiana no té lectura resulta altament significatiu i valuós per un sistema estètic. L'alienació dels gestos quotidians i les rutines es tradueix en una potent reserva d'experiència estètica.

Com diria Walter de Maria, comparem l'objecte més bonic amb una catàstrofe natural i veurem que sempre guanya allò gran. Doncs això mateix passa amb els treballs de Jordi Mitjà. Les seves obres no es posen al costat de la ciutat, són fragments d'aquesta grandesa. Però encara hi ha més. Les operacions estètiques d'apropiació de tècniques populars (tallers gràfics, venedors ambulants, artesans de carrer, tecnòfils i comerciants) es corresponen amb una economia que permet introduir valor de canvi i culte allí on en principi només hi hauria valor d'ús. Sovint la tàctica consisteix a desplaçar l'activitat a un entorn institucional (sigui la galeria d'art o la publicació, en paper o en vídeo digital). Llavors el tremendisme característic de la gran ciutat mexicana queda apaïvat, reconvertit en ornament: una mena de pop trinxat i remuntat. El llindar del shock encara sembla distant i més aviat sembla que s'ha fet bricolatge del terror i del sensacionalisme que omple les portades de les publicacions

de “nota roja”, tal com es diu a Mèxic. La catàstrofe, com també diria Walter de Maria, depassa qualsevol mesura. Cosa molt diferent al que ens ven Santiago Sierra. Aquest, si hi ha alguna cosa que està fotuda encara l'empitjora més. La seva lògica respon a la idea que intensificar la desgràcia serà l'única manera de fer-la visible. Una lògica, per altra banda, molt pròpia de la neotelevisió. Per guanyar audiència cal fer-ho pitjor que els altres.

Dues obres de Jordi Mitjà impliquen el protagonisme d'un indigent. “Meada de perro” és un vídeo de l'any 2002 especialment rellevant pel que discutim. Seguint-lo amb la càmera, el teporocho o indigent, rebutja qualsevol contacte amb l'artista. Tot el que enregistra la càmera són uns desplaçaments al voltant d'una terminal d'autobús. El títol del vídeo subratlla el fet que l'indigent orina al mateix racó on ha passat la nit. La pixada funcionarà doncs com un senyal de marcatge territorial. No sé si en titular així la peça Jordi Mitjà tenia al cap la famosa entrevista de Gilles Deleuze amb Claire Parnet, però allí Deleuze es referia als gossos con a practicants d'una forma d'art que entranya olors i gestos, els mateixos que es fan per pixar. La qüestió és que aquest vídeo no sols representaria les derives d'algú que deambula per l'espai urbà, sinó que potser inconscientment el pren com a model de pràctica artística. No vull creure'm que Jordi Mitjà encara pensi en si mateix com un artista de subjectivitat centrada. Tots els treballs fets a Mèxic demostren el contrari. La subjectivitat és col·lectiva i només cal capturar-la, representar-la i traslladar-la. Allò que en dèiem l'artista ara treballa amb el material d'una subjectivitat que no li pertany. Ell només la mobilitza.

Al capdavall, l'economia dóna forma a la producció cultural. “A bruit secret” (2004-05), el vídeo que es presentava com a novetat a l'exposició de la Fundació Espais, demostra que la pirateria genera una repressió tan creativa com la invenció que li dóna ales al principi del procés. La destrucció de cintes y discos en CD no és mostrada amb una gravació del propi artista, sinó mitjançant un vídeo enregistrat per la unitat del govern mexicà que s'encarrega de fer desaparèixer tota aquesta massa de material copiat. La barreja espontània de materials reunits, però no escoltats o vistos, ens fa pensar en una mena de síntesi monstruosa, inaudible, invisible, que defuig tota representació possible. La diferència entre aquest vídeo i el primer que esmentàvem, “Quemadores de sueños, economías y ritmos”, obre un debat sobre quina seria la forma idònia per sintetitzar aquesta producció oceànica, sovint titllada d'il·legal, que emergeix del carrer. La única resposta possible no tindria forma estètica sinó econòmica. Per això Jordi Mitjà confecciona la majoria dels seus treballs en col·laboració amb altres individus que potser semblen més pobres i desfavorits socialment, però gaudeixen d'una posició inserida en una xarxa d'intercanvis concrets de mercaderia. Les obres d'aquest artista no són més que productes anòmals d'aquestes economies subalternes i que funcionen com a excepció, com a document d'una normalitat ben precària.